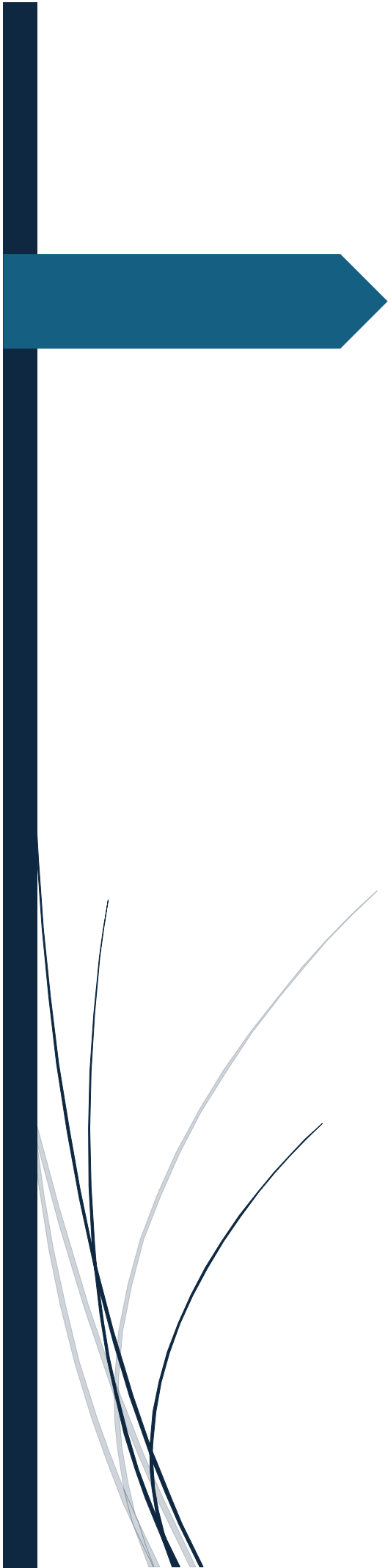

La Guerra Civil al Palau d'Anglesola

Josep Miquel Serrano Jurado
Maig 2002

SUMARI

INTRODUCCIÓ.....	3
CAPÍTOL I. CONTEXT POLÍTIC.....	6
1. LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA	6
2. EL BIENNI PROGRESISTA I LES NOMBROSES REFORMES	6
3. EL BIENNI DE DRETES	7
4. EL FRONT POPULAR.....	8
5. LA GUERRA CIVIL (18 DE JULIOL DE 1936-1 D'ABRIL DE 1939).....	8
6. LES OPERACIONS MILITARS.....	9
7. L'AJUDA INTERNACIONAL.....	10
8. L'ESPANYA REPUBLICANA.....	10
9. L'ESPANYA NACIONAL	11
10. LA FI DE LA GUERRA	11
CAPÍTOL II. EL PALAU.....	12
1. EL PALAU D'ANGLESOLA	12
2. SITUACIÓ POLÍTICA, ECONÒMICA I SOCIAL ABANS DE LA GUERRA	13
CAPÍTOL III. CAMÍ CAP A LA GUERRA	16
1. EL PRONUNCIAMENT DEL 18 DE JULIOL	16
2. LA PREPARACIÓ DEL COP D'ESTAT	16
3. EL FRACÁS DEL COP D'ESTAT(DEL 17 AL 21 DE JULIOL DE 1936)	17
4. EL PRONUNCIAMENT ES CONVERTEIX EN GUERRA CIVIL	18
CAPÍTOL IV. LA GUERRA.....	20
1. L'ESCLAT	20
2. COM VA AFECTAR LA NOTICIA DE LA GUERRA AL POBLE?	20
3. ACTA D'ALLISTAMENT DEL 1935	22
4. ACTA D'ALLISTAMENT DEL 1936.....	24
5. ACTA D'ALLISTAMENT DE L'ANY 1937.....	25
6. ACTA D'ALLISTAMENT DEL 1938.....	27
7. ACTE D'ALLISTAMENT DEL 1939	28
8. EL REPARTIMENT DEL MENJAR.....	29
CAPÍTOL V. CONSEQÜÈNCIES	33
1. LES CONSEQÜÈNCIES D'UNA GUERRA	33
2. LA RETIRADA I L'ENTRADA DELS NACIONALS	35
CAPÍTOL VI. LA POSTGUERRA	37
1. ECONOMIA LOCAL	37
2. CANVI SOCIAL	38
3. MARC POLÍTIC LOCAL	40
4. SIGNES DEL REGIM	40
CONCLUSIONS.....	41
BIBLIOGRAFIA.....	43
1. BIBLIOGRAFIA GENERAL	43
2. BIBIOGRAFÍA ESPECÍFICA.....	44
3. WEBS	45
ÍNDEX DE TOPONÍMIA.....	46

INTRODUCCIÓ

Tots els conflictes bèl·lics alteren de manera profunda l'equilibri original de les societats i deixen una influència palpable en tots els àmbits de la vida quotidiana: llengua, economia, institucions, política... L'empremta d'un enfrontament perdura al llarg del temps en tots aquells que, d'alguna manera, s'hi han vist involucrats. Els efectes, devastadors en molts sentits, es constitueixen en signe inevitable d'un canvi radical en la manera de viure.

Però malgrat les aparences, en localitats petites com la meua, aquests fets no havien de resultar tant dramàtics com en altres indrets del país. Demostrar aquesta possibilitat, ha estat l'objectiu principal que ha guiat la meua investigació.

Des de ben petit, la meua mare m'havia explicat mil i una històries sobre la relació que el meu avi havia tingut amb la Guerra Civil espanyola. De totes les anècdotes sempre en recordaré una amb especial afecte: un intendent de la província de Jaén va anar a parar a un petit poble de la província de Lleida on va conèixer l'amor de la seva vida i s'hi va casar. L'arribada de les milícies o l'establiment d'una organització de caire militar és van anar integrant, amb relativa normalitat i de manera sorprenent, en la vida dels palauencs. Tots els fets que van succeir durant aquest període, estan recollits en els següents apartats:

- Primerament vaig decidir d'introduir a mode de resum les dades històriques d'aquesta etapa, començant des de la proclamació de la República, el bienni progressista i les reformes que es van promoure, el bienni de dretes i la formació del Front Popular fins arribar a l'esclat de la Guerra Civil, el desenvolupament i la seva fi.

- El següent pas era fer un recull de les dades socials, polítiques i econòmiques del Palau d'Anglesola actuals i abans del 1936 per intentar establir els efectes en el desenvolupament municipal.
- *Camí cap a la guerra* recull els instants anteriors al Pronunciament i el moment posterior a l'esclat de la Guerra Civil.
- L'arribada d'aquesta notícia al poble i els efectes que se'n van derivar es la substància d'aquest quart apartat.
- L'acabament de la guerra permet reflexionar als palauencs sobre alguns dels fets més remarcables.
- Durant la postguerra la població és va anar adaptant lentament als canvis econòmics, socials i polítics del nou règim.
- En un annex final es recull un seguit de fotografies i documents que complementen el treball.

La informació que relaciona Palau amb la guerra no ha estat fàcil d'aconseguir:

la majoria dels documents pertanyen a institucions oficials i la seva consulta es restrictiva, a més alguns d'ells presenten dificultat en la comprensió de l'escriptura (tant en la seva forma com en la redacció que reflectia el parlar de la nostra zona escrivint tal i com es pronunciava). Per sort, les entrevistes efectuades a la gent del poble que van viure en la seva pròpia carn la guerra, m'han ajudat a extreure molta informació de primera mà i relacionar-la amb els papers oficials.

El desenvolupament d'aquest treball de recerca m'ha permès apropar-me a la gent de la tercera edat i el que més m'ha colpit és la manera com es van veure involucrats en uns fets que no entenien per la seva joventut. He guanyat amb coneixements i vivències locals inimaginables abans de començar-lo i que difícilment es poden

trobar en els llibres i alhora he pogut observar l'habilitat que tenim els humans de superar totes les circumstàncies adverses que van formant part de la nostra història. Aquest treball no hagués estat possible sense la inestimable ajuda d'en Sebastià Garralon que m'ha guiat en la recerca de material institucional, documents varis, persones que sabia relacionades amb el tema i que podien ajudar-me a configurar-lo. La constància d'una història queda també gràcies a unes imatges que m'han estat gentilment cedides pel Sr. Francesc Farnell. Vull fer una menció especial a les persones entrevistades per fer-me partícip de les seves vivències passades: Sr. Antoni Pomés, Sra. Rosa Sobrevals, Sr. Joan Ribelles, Sr. Miquel Bresolí, Sra. Ramona García, Sr. Simón Camps i el poeta Josep Maria Domenjó. El meu agraïment més sincer al meu tutor Julià Ortoneda per orientar-me incansablement en el desenvolupament al llarg del meu treball d'investigació.

CAPÍTOL I. CONTEXT POLÍTIC

1. La proclamació de la república

L'any 1930 , socialistes, republicans i nacionalistes catalans van signar el pacte de Sant Sebastià ,un programa antimonàrquic. La guarnició de Jaca es va posar a favor de la República, però aquest moviment va fracassar i els seus dirigents van ser afussellats. L'any 1931 el general Aznar convocà eleccions municipals on els resultats van ser favorables per la monarquia, però l'aclaparador triomf de la República a les principals ciutats de l'estat espanyol va fer possible la proclamació de la República. A Catalunya el triomf va ser per Esquerra Republicana dirigida per Macià aquest va proclamar la República Catalana però va ser substituïda per la Generalitat, a més el govern provisional tenia el compromís de concedir a Catalunya l'Autonomia.

2. El Bienni progresista i les nombroses reformes

Un dels primers problemes que la República va tenir va ser la religió. El mes de juny de 1931 es van celebrar eleccions a les Corts on van sortir vencedors els republicans socialistes. Les Corts redacten la constitució inspirada en la Weimar on: es fa una cambra única,sufragi universal estés a les dones i als soldats, es crea el Tribunal de Garanties, algunes regions van obtenir la autonomia, l'estat Espanyol s'adhereix a la Societat de Nacions.

Azaña va dissoldre la Guàrdia Civil i va crear la Guàrdia d'Assalt. Els pagesos no podien accedir a la propietat sinó pagaven una renda a l'Estat. Es va crear l'Institut de Reformes agràries, la situació dels pagesos no millorarà, l'atur augmentarà i sorgiran revoltes. La República va donar l'Autonomia a Catalunya, es va impulsar l'ensenyament públic.

L'Estatut Català va ser aprovat l'any 1931, aquest comptava amb el poder legislatiu dirigit pel Parlament, el poder executiu pel president de la Generalitat Francesc Macià i el poder judicial dirigit pel tribunal de Cassació.

El moviment obrer estava esperansat per la vinguda de la República, però Espanya estava immersa en una crisi borsària això no permetia atendre les reivindicacions obreres. A partir d'aquí van tindre lloc reivindicacions obreres com la de Sevilla el 1932.

El CEDA: Confederació Espanyola de dretes Autònomes i la Falange, aquests partits eren dirigits per Gil Robles i Primo de Rivera.

3. El Bienni de dretes

Les eleccions de 1933 van donar com a guanyador el partit de centre dreta, aquest canvi de govern es va produir per la desunió de les esquerres, per l'abstenció dels anarquistes, per la lentitud de les reformes i per la unió dels partits de dreta. Les reformes es van veure aturades, la població es va esvalotar, les vagues van augmentar. Aquesta política va comportar l'any 1934 una vaga en el camp andalús i extremeny. Aquesta llei del Parlament català determinava la duració dels contractes agrícoles i concedia als pagesos adquirir la terra després de treballar-la durant 18 anys. L'any 1934 Lerroux va formar un nou govern amb ministres del CEDA, això va portar un enfadament general perquè es temia que la República fos més de dretes. El 6 d'octubre Lluís Companys proclamà l'Estat Català. Aquí és on es trenquen les relacions amb el govern que va ser suspès, els ajuntaments van ser destituïts etc...

4. El Front Popular

El gener de 1936, les forces d'esquerra va fer un pacte electoral anomenat Front Popular que estava compostat per: PSOE, PCE, POUM i Izquierda Republicana fora de Catalunya. Les eleccions del febrer li donaven la victòria al Front Popular. El nou govern estava presidit per Manuel Azaña i Casares Quiroga va ser elegit cap de govern. A Catalunya la victòria de les esquerres va suposar l'alliberament de la Generalitat. A partir d'aquí creixen rumors de cop d'Estat, la violència creixia als carrers. L'assassinat del tinent Castillo provocà una venjança de Calvo Sotelo, representant civil de la conspiració antirrepublicana, això va fer esclatar una revolta militar. El 17 de juliol la Comandancia de Melilla es van rebel·lar contra la República, dirigits per Franco. A partir d'aquí es va estendre per tota Espanya i es aquí on comença la Guerra Civil.

5. La Guerra Civil (18 de juliol de 1936-1 d'abril de 1939)

El cop d'Estat es va consolidar i va rebre el suport dels carlins i falangistes, del CEDA i sobretot de l'església. El govern tenia el suport dels partits d'esquerra i dels sindicats. A la zona republicana es trobava la majoria de la indústria, quasi bé tota la flota i una part de l'aviació. Les terres més riques en recursos les tenien els rebels i aquestes van suposar un dels problemes d'avituallament de la República. La República havia de fer front a la guerra i a la revolució social.

6. Les operacions militars

Els militars es pensaven que la guerra duraria poc però va ser tot al contrari va durar tres anys. Els militars rebels tenien dos grans zones: la del nord dirigida per Mola i la del sud per Franco. El primer objectiu militar va ser entrar a Irun i ho van aconseguir. Així van permetre aïllar el País Basc de la frontera francesa. L'agost de 1936 el general Yagüe va ocupar Badajoz i va posar en contacte les dues zones nacionals. Les tropes del general Yagüe es van dirigir cap a Madrid. Franco va ser nomenat el Generalíssim a l'octubre de 1936. Madrid va ser atacada durament el novembre, la lluita es va allargar fins al 15 de gener de 1937. Finalment Madrid va resistir.

Després del fracàs a Madrid, les tropes franquistes van centrar la seva força en el front del Nord. Després de l'ajut de l'Alemanya nazi, els franquistes van aconseguir superar el cinturó de ferro que protegia Bilbao el 19 de juny de 1937. Els republicans van iniciar maniobres de distracció. Les tropes franquistes van entrar a Santander ajudades per tropes italianes. Els franquistes van evitar que els republicans es fessin amb Saragossa, finalment Astúries va caure en mans dels franquistes l'octubre de 1937.

Els republicans van començar una ofensiva contra Terol, que va ser ocupat el 7 de gener de 1938. La van tornar a recuperar els franquistes i a més van conquerir Vinaròs. Llavors la República va llençar una gran ofensiva a la batalla de l'Ebre, però el general Franco disposava d'una superioritat bèl·lica fulgurant que li va donar el triomf després de 4 mesos de batalla, donada aquesta victòria els nacionals ja tenien el front Català obert, la guerra ja tocava a la seva fi.

7. L'ajuda internacional

La guerra d'Espanya va tenir un gran ressò fora del nostre país. Els feixistes i els nazis van ajudar als nacionals i la URSS va ajudar a la República i algunes forces progressistes que van ajudar activament a la República amb les Brigades Internacionals. Gràcies a les ajudes internacionals els militars es van poder dotar de armes, de forces navals i sobretot de aviació, els dos països que els hi van donar suport eren Alemanya i Itàlia. La intervenció de les seves tropes va ser un previ assaig per la Segona Guerra Mundial. Els republicans tenien la gran majoria dels combatents, quasi bé tota la marina i una gran quantitat de fàbriques, a més havia de fer front a una greu indisciplina anarquista.

8. L'Espanya republicana

Després de la sublevació del 18 de juliol es produí a Espanya una situació de gran inestabilitat política. Els partits i sindicats obrers van crear comitès que assumien tots els poders en substitució de les institucions de la República. A Catalunya es va donar pas a una situació de doble poder: el de la Generalitat i el de les organitzacions de les esquerres que crearen les Milícies Antifeixistes. Aquestes van provocar molts assassinats. La Generalitat va intentar d'evitar-ho. A partir d'aquí, es produí un procés de col·lectivització. Pel que fa a la República, el 1936 Francisco Largo va ser elegit cap de govern.

A Catalunya, la Generalitat anava recuperant poder i la CNT es va unir a ella. Els Fets de Maig de 1937 on la CNT i la FAI amb el suport del POUM, s'oposaren violentament contra la Generalitat perquè uns només veien la guerra i els altres la guerra i la revolució. L'enfrontament va ser molt violent i va ser perjudicial per Catalunya perquè va perdre l'autonomia. Com a conseqüència d'aquests fets Largo Caballero dimetí i pujà al poder

Negrín aquest va iniciar una campanya contra el POUM. Negrín reforçà l'autoritat de l'Estat.

A Catalunya , la situació de la població civil va empitjorar al llarg de la guerra. Els franquistes van castigar molt Catalunya amb bombes, a més la població va patir molts problemes d'aprovisionament .

9. L'Espanya nacional

Els militars estaven centrats en guanyar la guerra. Una vegada proclamada la guerra es van suprimir tots els partits i sindicats d'esquerra.

A l'octubre de 1936, el general Franco va ser designat Cap d'Estat i Generalíssim. L'abril de 1937, la Falange va ser declarada partit únic. Assassinat el líder de la Falange Primo de Rivera , el general Franco es fa amb el poder del partit i el consolidà el 1938, les seves mesures van ser la anul·lació de la reforma agrària i retornar les terres expropiades als seus anteriors amos. Es promulgà el Fuero del Trabajo el 1938, que garantia la propietat privada i designava l'Estat com a únic representant dels treballadors.

10. La fi de la guerra

Azaña va dimitir, Negrín se'n va anar a València per tal de crear un nou govern , però el coronel Casado derrocà Negrín. Llavors va ser quan Franco va exigir la rendició. El dia 1 d'abril de 1939 acaba la guerra.

CAPÍTOL II. EL PALAU

1. El Palau d'Anglesola

El Palau D'Anglesola es troba al bell mig de la comarca del Pla d'Urgell. Passa ja dels 1700 habitants i es troba en constant creixement. Era, fins ara, una població eminentment agrícola ,però des de fa un temps denota un canvi en la seva fesomia laboral, en part degut a la baixada dels preus de l'agricultura i al canvi de la configuració de les explotacions , i en part perquè la joventut busca altres professions per realitzar-se. La realitat, però, és que tothom té treball i que d'atur gairebé no n'hi ha.

En l'àmbit urbanístic i de serveis cal dir que és una població ben estructurada . Disposa d'un ampli complex esportiu i cultural on hi trobem les escoles, les piscines, el camp de futbol i el polisportiu, que donen servei a tota la població i especialment cobreixen les aspiracions dels nens i els joves.

El creixement que experimenta la població ve donat per dos factors ben definits. L'un és el fet d'estar tocant de la capital de la comarca, Mollerussa, que cal reconèixer-ho com un benefici, especialment pel seu creixement i la seva dinàmica emprenedora. L'altre factor ve donat per la bona predisposició del poble en el camp urbanístic. Ja fa anys, es van aprovar les Normes Subsidiàries de plantejament urbanístic, amb la inclusió de diferents plans parcials i unitats d'actuació que el municipi ha anat desenvolupant i que ha propiciat aquest creixement harmònic i sostenible, la qual cosa ha fet que ens avancéssim als problemes que el creixement en si comporta.

Amb la construcció de l'Autovia hem tingut accés a una via de primer ordre. Per això ara s'estan modificant les Normes Subsidiàries, en el sentit d'ubicar la zona industrial al costat de l'Autovia per tal de potenciar l'arribada de noves empreses, factor clau pel creixement d'una població.

En referència a l'àmbit social, puc afirmar que els habitants del Palau se sentiran satisfets per la propera inauguració de la residència municipal d'avis, que ha de servir perquè la nostra gent segueixi entre nosaltres, sense haver-se d'excloure del seu entorn durant aquesta època de la seva vida.

Per tot això crec que podem sentir-nos orgullosos del nostre poble i veure el futur amb optimisme i esperança.

2. Situació política, econòmica i social abans de la guerra

Com ja he esmentat anteriorment, el Palau era una població eminentment agrícola fins als nostres temps. Ara això s'ha vist canviat pels nous sectors que han sorgit en la població, i que han fet canviar d'aires a molts dels joves.

Abans de que esclatés la guerra, la població del Palau estava immersa en una agricultura de subsistència, és a dir, que no hi havia una agricultura de mercat i la gent es dedicava a produir el que necessitava per a poder viure. Els cultius que es cultivaven eren bàsicament dos: la vinya i els cereals. Aquests cultius és caracteritzen perquè són de secà i no s'han de regar freqüentment. Això permetia treballar aquests cultius ja que no hi havia el sistema de regadiu instaurat a la nostra població (amb la construcció del Canal d'Urgell al segle XIX, els conreus van sofrir uns canvis radicals, deixant de ser àrids, per tornar-se'n rics i fèrtils).

Quan els fruits eren recollits, es traslladaven al celler cooperatiu on eren emmagatzemats (en el cas dels cereals) i premsats i fermentats per tal de treure el vi (en el cas del raïm).

El celler cooperatiu s'aixecà a principis dels anys vint sobre uns terrenys adquirits a Jaume Miró Florensa per 4500 ptes. La primera junta la formaren els senyors Constanci Serrano, Josep Boldú, Jaume Gou, Joan Ripoll, Jaume Claveria, Fructuós Felip i Ramon Viles,

presidits per Ramon Pomés Llobera , ànima de les gestions que havien de fer possible aquest magnífic edifici modernista.

L'arquitecte de l'obra va ser en Cèsar Martinell , el qual va ser recomanat per la Mancomunitat de Catalunya a la junta cooperativa per portar a terme la construcció del Sindicat del Vi.¹

Les terres del terme del Palau eren majoritàriament de 4 o 5 terratinents (que tenien en el seu poder la majoria de l'extensió de la terra) i que donaven de treball a mossos , jornalers i pagesos. L'altra part restant de la terra era treballada per pagesos els quals podien tenir a casa treballant algun mosso. La riquesa de les famílies en aquells temps es mostrava sobretot en les terres i en les mules que posseïen. Però la gran majoria de les famílies posseïen una extensió petita de terra, un mosso i una mula, com a conseqüència de les condicions precàries en les que es vivia. Sembla estrany i mentida que en una seixantena d'anys la situació hagi pogut canviar tant, aquesta situació s'ha produït gràcies als avenços tecnològics que han succeït al llarg d'aquests anys.

Al carrer del Mig (actualment anomenat carrer Sant Josep) era on se concentrava la majoria de la població i on se trobava l'activitat comercial en el poble. Actualment aquest carrer és el centre comercial del poble.

La situació política en el poble es caracteritzà per tindre sempre majoritàriament dos partits, que és disputaven el poder . En menys d'un any podia haver fins i tot més de tres alcaldes diferents.

El poble es va veure afectat per un seguit de lleis: la llei de Contractes de Conreu aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 1934 que determinava la duració dels contractes agrícoles (sis anys prorrogables) i reconeixia el dret dels camperols a adquirir la terra després de

¹ Veure l'annex: fotos de la cooperativa.

divuit anys de conrear-la ininterrompudament. Malgrat la moderació de la llei, els propietaris s'hi van oposar frontalment i van argumentar que el Parlament català no tenia competències en aquest camp.

El poble i Catalunya es van veure afectats per la reforma agrària on es van expropiar les propietats de més de 10 hectàrees en terres de regadiu i de més de 700 en terres pobres o de pasturatge; els camperols beneficiats no accedien a la propietat, sinó a un usdefruit inalterable i pagaven una petita renda a l'Estat; l'aplicació real de la reforma agrària va ser molt lenta i plena de dificultats malgrat els intents governamentals, la situació dels camperols no millorà, l'atur va augmentar i es van produir ocupacions il·legals de terres i revoltes dels pagesos durament reprimides.

CAPÍTOL III. CAMÍ CAP A LA GUERRA

1. El pronunciament del 18 de juliol

El 18 de juliol de 1936 és va produir un pronunciament militar. Els militars van declarar l'estat de guerra a les principals ciutats amb guarnició i obligaven a fer un canvi de govern . La primera idea que van presentar aquests militars va ser la de restablir l'ordre i evitar una presumpta revolució comunista que es pensaven que s'estava gestant a la República del Front Popular. En el fons volien eliminar l'experiència republicana reformista. Amb aquest aspecte ells sabien que podien comptar amb la part més dretana de la societat espanyola: terratinents andalusos i extremerys, burgesia bancària, Església, falangistes i molts altres més.

2. La preparació del cop d'estat

Des de l'inici de 1936, fins i tot abans de les eleccions que donaren la victòria al Front Popular , grups militats havien fet reunions on es plantejà fer un cop d'estat en el cas que els partits d'esquerres guanyessin.

El general Mola que fins aquells moments estava marginat pel govern a la ciutat de Pamplona havia estat el "Director". Aquest comptava amb molts oficials de la Unió Militar Espanyola que era una associació clandestina de militars antirepublicans i amb el suport del General Sanjurjo que en aquells moments es trobava exiliat a Lisboa. Els plans devien d'estar molt avançats quan el 10 de juliol un periodista, compromès amb els conspiradors, va llogar un avió a Anglaterra, la destinació del qual era les illes Canàries, des d'on es traslladaria al general Franco al Marroc.

El 12 de juliol es va produir un doble assassinat polític que va tenir un gran ressò. Uns pistolers falangistes van matar al tinent Castillo, que era dirigent de les Guàrdies d'Assalt, i els seus companys van respondre amb l'assassinat de José Calvo Sotelo, polític monàrquic ultradretà, que darrerament havia pronunciat, a les Corts, uns discursos molt durs i amenaçadors contra el Front Popular. A conseqüència d'aquests fets la tensió va augmentar.

3. El fracàs del cop d'estat(del 17 al 21 de juliol de 1936)

El pronunciament es va iniciar el 17 de juliol a Melilla, i l'endemà ja havia triomfat a Ceuta i a Tetuhan. Aquell mateix dia el govern de Casares Quiroga en va rebre la notícia però no va fer res al respecte.

El dia 18 el general Franco va arribar al Marroc i va assumir el comandament de l'exèrcit d'Àfrica, el més ben preparat i ben armat del que disposava la República.

El mateix dia diversos caps militars es van aixecar : Mola a Pamplona, Queipo de Llano a Sevilla, Goded a Mallorca, Cabanelles a Saragossa, etc.

El pronunciament triomfava, en general a, Castella la Vella, a Navarra, a la banda occidental d'Aragó, en algunes ciutats d'Andalusia occidental, Galícia etc... Però aquest moviment fracassarà a Catalunya, la zona de llevant, a la franja Cantàbrica, a Castella la Nova i en bona part d'Andalusia i Extremadura, però fracassarà sobretot a les dos grans capitals Barcelona i Madrid.

A Madrid va fracassar perquè el nou govern Giral va repartir armament entre els sindicats obrers, que amb l'ajut de la Guàrdia d'Assalt i de militars fidels a la República, van assetjar i fer rendir la caserna de la Montaña, on s'havia refugiat el general Fanjul, responsable del cop d'estat a la capital.

A Barcelona el 19 de juliol els militars revoltats es van dirigir cap a la plaça de Catalunya, aquests pensaven que els seria fàcil conquerir la ciutat , ja que l'any 1934, el general Batet havia detingut al president Companys i a tot el seu govern.

Però la Generalitat va poder comptar amb les forces de l'ordre públic i amb la intervenció dels obrers de la CNT-FAI, després d'haver aconseguit armament de les casernes que havien estat abandonades pels militars.

A Barcelona es va lluitar amb violència , i quan el general Goded arribar a Mallorca per fer-se càrrec del comandament , la situació estava decidida i es va veure obligat a rendir-se.

Aquesta victòria va desmoralitzar els militars revoltats en altres ciutats catalanes (Girona, Lleida, Figueres, etc...) i va tenir un gran ressò a la resta d'Espanya.

4. El pronunciament es converteix en guerra civil

Els militars havien fracassat en l'intent d'enderrocar el Front Popular. La República mantenia els principals centres industrials, dominava les zones d'agricultura d'exportació i disposava d'una bona part de la flota i de l'aviació i de l'or i d'altres valors monetaris del Banc d'Espanya.

La major part de l'exèrcit s'havia aixecat; no obstant això, la República s'havia salvat gràcies a la intervenció dels obrers armats dels partits d'esquerra (PSOE,PCE...) i de la majoria dels sindicats (CNT,UGT...).

No semblava que els militars poguessin resistir gaire si no traslladaven la seva força més important a la Península, aquesta força era l'exèrcit d'Àfrica. Van aconseguir-ho entre els últims dies de juliol i els primers d'agost gràcies a una flota d'avions que va establir un

pont aeri entre el Marroc i Sevilla i va allunyar la flota de guerra republicana de les aigües de l'Estret de Gibraltar.

Aquests avions van ser proporcionats pels alemanys i italians. Els dos estats feixistes més importants de l'Europa del moment, la primera dirigida per Adolf Hitler i l'altra per Benito Mussolini. En aquest moment s'iniciava una guerra de llarga durada.

Des de juliol de 1936 fins a l'abril de 1939 Espanya va sofrir les destrosses materials i socials d'una guerra civil particularment cruenta . La guerra va començar amb un cop d'estat militar i va enfrontar els partidaris d'una Espanya tradicional, catòlica, dominada per terratinents i burgesos i una part de la pagesia petita propietària, i una Espanya progressista, anticlerical, dominada pels intel·lectuals, petits burgesos, obrers i pagesos pobres.

L'Espanya tradicional volia mantenir l'antiga societat gairebé feudal en canvi l'Espanya progressista pretenia fer una reforma moderada o revolucionària.

Espanya va viure dividida en dues zones: la nacional del general Franco i la republicana ("roja" per als militars insurrectes).

La guerra va ser més dura i llarga del que calia esperar perquè hi van participar altres països europeus que van facilitar armament i soldats, mentre que la Societat de Nacions, amb seu a Ginebra, no hi va voler intervenir.

La guerra va acabar amb la victòria del general Franco, que va establir una dictadura militar.

CAPÍTOL IV. LA GUERRA

1. L'Esclat

El dia 19 de juliol de 1936, esclatà la guerra a Catalunya. A Barcelona els militars s'alçaren però van ser vençuts per les forces d'ordre públic controlades per la Generalitat, la decisió de les masses populars, dirigides sobretot pels anarquistes, i la fidelitat de la guàrdia civil al govern legítim.

2. Com va afectar la notícia de la guerra al poble?

Doncs la notícia va arribar sobretot per via radiofònica , a l'ajuntament i a les cases on la gent tenia el privilegi de tenir-ne una. Aquesta notícia no va afectar gaire a la gent del poble, l'únic que van tenir que fer els vilatans era adaptar-se amb aquesta situació. La població es va començar a dividir en dos com a la resta d'Espanya, segons els ideals de cada persona del nostre poble.

Les tropes van començar a arribar, les batalles es van començar a intensificar i el temor començava a sorgir entre la població. A conseqüència de la guerra moltes famílies que al llarg del temps havien mantingut bones relacions les unes amb les altres, començaven a beures en disputes perquè formaven part dels diferents bàndols.

Gràcies a l'entrevista que vaig poder realitzar a l'estimada Roser Sobrevals l'estiu passat, vaig poder extreure una informació necessària sobre els fets que van succeir al poble quan va esclatar la guerra i els seus anys posteriors.

En el seu testimoni em parlava de la situació política que hi havia al poble quan va esclatar la guerra, em deia que hi havia dos sindicats, la UGT i la CNT que eren els que es repartien el poder al poble.

També em va parlar de la situació que vivien els capellans en el poble, i a més a més, va narrar-me uns fets que ara mateix citaré.

El dia 20 de juliol de 1936, dos dies després d'esclatar la guerra, es va morir mossèn Josep Reñé, al seu enterrament hi van assistir una vintena de capellans que en acabar la celebració s'amagaren ràpidament . Al poble s'hi quedaren en mossèn Josep Pont i Gol que és va amagar a Cal Panton , en mossèn Camps que s'amagà a Ca la Sileta i mossèn Mateu que va ser afusellat.

El 21 de juliol de 1936, van arribar de Lleida alguns dirigents de la CNT que venien a buscar a els diferents capellans que havien estat al poble el dia anterior, però no en van trobar cap, ni en mossèn Josep Pont i Gol que es pensaren que havia marxat al seu poble natal, Bellpuig. Aquell mateix dia els dirigents de la CNT es van dirigir cap a l'església de Sant Joan Baptista on hi van calar foc, posteriorment aquest edifici el van fer servir com a magatzem, on hi van guardar alfals durant tot el període que va durar la guerra. Després de la guerra algunes de les famílies més riques del poble, van comprar figures religioses per cedir-les al temple. La major part de les figures i imatges que es troben presents, ara en els nostres dies, són a causa de les donacions que havien fet les famílies més riques del poble en els anys posteriors a la guerra.²

Al cap de dos o tres dies, aquests dirigents van tornar al poble i registraren la casa on s'hi trobava amagat en mossèn Pont i Gol. Aquest, esfereït, va sortir ràpidament per la porta del darrera de la casa de Cal Panton i es va dirigir a Cal Bell·lloc . A casa nostra teníem un jornalero que tenia estada a Cal Corredor, aquest jornalero se l'anomenava “lo Pacífic de Torregrossa”, ell va ser l'encarregat d'amagar en mossèn Pont i Gol dintre d'una premsa d'alfals. No va tenir temps d'encendre una cigarreta quan vuit o deu homes van entrar a l'interior de la casa de cal Bell·lloc , aquests havien vingut avisats per un altre poble i li

² Veure annex: fotografia de l'Església de Sant Joan Baptista

van preguntar al Pacífic si havia vist capella. Llavors ell va començar a renegar, i no poc, que si hagués vist algun capella ja l'hauria matat. Els de la CNT van quedar convençuts en mig de crits, renecs i finalment se'n van anar. Quan va passar una hora i mitjà va sortir i se'n va tornar a dirigir cap a Cal Panton . Llavors el Pacífic va venir a casa nostra i li explicar el que va succeir a la meva mare i ella li va dir que pel seu bé que callés.

A continuació li detallo les llistes d'allistament que van fer els rojos per tal d'obtenir milicians per a poder afrontar la guerra en unes condicions òptimes i no beures ridiculitzades per les forces militars.

3. Acta d'allistament del 1935

El Palau d'Anglesola a 6 de gener de 1935 constituït l'ajuntament en la Sala Capitular, sota la presidència del senyor alcalde Felip Sobany Balcells , amb assistència dels senyors que formen part de l'ajuntament , i és dona per oberta la sessió per el senyor president , de la seva ordre, es va donar començament al acte de formació d'allistament ,trobant-se damunt la taula de sol·licituds d'inscripció, empadronament municipal del últim any, les certificacions i relacions enviades per les diferents autoritats que és detallen en el article 103 del reglament, després d'examinar-los i cotejar-los detingudament, escoltats els antecedents i notícies proporcionades pels senyors que formen part del ajuntament, els veïns i mossos assistents al acte, formant-se el següent allistament, classificant els mossos a tenor del disposat en el article 96 del reglament.

1. Josep Maria Bresolí Pons
2. Josep Camps Farré
3. Jeroni Camps Tutusaus
4. Josep Maria Domenjó Mateu
5. Ramon Farnell Camps

6. Juan Farré Carulla
7. Manel Espinet
8. Felip Gou Simó
9. Josep Junyent Segura
10. Juan Llobera Gaya
11. Francesc Llobera
12. Francesc Martí Berga
13. Antoni Marqués Salvia
14. Jaume Miró Gou
15. Artur Mó Bernaus
16. Juan Ortet Reñé
17. Josep Maria Pou Sabaté
18. Antoni Rames Mó
19. Josep Roca Jové
20. Antoni Roma Teixidó
21. Emili Salvia Cava
22. Fermí Salvia Tapies
23. Enric Serrano Teixidó
24. Juan Serrano Tribó
25. Ramon Simó Flotats
26. Felip Sobany Ribé
27. Isidre Trepas
28. Juan Vilagrassa Marqués

Totes aquestes persones van ser cridades per a fer el servei militar normal d'un any però és van veure involucrats en la guerra on hi van estar els tres anys i un altre any, però sublevats pels nacionals.³

4. Acta d'allistament del 1936

El Palau d'Anglesola a 26 de gener de 1936, reunit el ajuntament en sessió pública on l'alcalde Felip Sobany Balcells rectificar l'allistament de mossos concurrents al reemplaçament, i sent les onze hora senyalada en el edicte publicat amb totes les formalitats de la llei el dia 20 i en les cèdules de citació personal, el senyor president declara oberta la sessió. El secretari va llegir seguidament amb veu alta tot el capítol 5 del vigent reglament, per aplicació de la llei de reclutament , i acte seguit es precedí a la rectificació del allistament dels mossos i del reemplaçament pel any actual, acordant que es fagin en el mateix les següents alteracions per les causes que a continuació s'expressen:

1. Marcel Albareda Simó
2. Prudenci Farnell Guillem
3. Josep Felip Foix
4. Josep Maria Guillem Bergada
5. Josep Llobera Pont
6. Materio Mas Salvia
7. Josep Mateu Fusté
8. Josep Maria Miró Miró
9. Jaume Ortet Bernaus

³ En aquesta part detallo l'acta d'allistament de l'any 1935, que es pot observar també a l'annex

10. Miquel Rufac Roure
11. Josep Maria Serrano Farnell
12. Ramon Simó Porta
13. Cipriano Tomàs
14. Ramon Tribó Montserrat
15. Ramon Vilagrasa Solé

EXCLUSIONS

1. Josep Altisent Estelle
2. Josep Falcó Farré
3. Josep Fontanet Sobrevals
4. Benjamí García Palau
5. Sebastià Guiu Safont
6. Andreu Llobera Ortet
7. Ramon Roca
8. Lluís Trepà

A aquests homes els hi va passar el mateix que als de l'any 1935 , però van estar un any menys de servei.⁴

5. Acta d'allistament de l'any 1937

El Palau d'Anglesola a 3 de gener de 1937, constituït el ajuntament sota la presidència del senyor alcalde Felip Vilagrasa Pujol que donà per oberta la sessió a les 10 del matí. Es va donar inici al acte de formació del allistament, trobant-se damunt de la taula de sol·licituds d'inscripció, empadronament municipal del últim any, les certificacions i les relacions

⁴ En aquesta plana hi detallo l'acta d'allistament de l'any 1936, que és pot observar en l'annex

remitides per les diferents autoritats que se detallen en l'article 103 del vigent reglament per al reclutament i reemplaçament del exèrcit , després de ser examinats i **Error! No s'ha definit el marcador.**cotejats detingudament , escoltats els antecedents i notícies proporcionades pels senyors del ajuntament, els veïns i mossos assistents al acte formant-se el següent allistament classificant als mossos a tenor del disposat en l'article 96 del reglament.⁵

1. Antoni Boixadé Miró
2. Josep Maria Brugau Miquel
3. Juan Camps Tutusaus
4. Salvador Claveria Vilalta
5. Francesc Farnell Camps
6. Jaume Llobera Altisent
7. Josep Llobera Teixidó
8. Vicenç Marqués Salvia
9. Pere Pou Miró
10. Jaume Roca Pou
11. Evarist Roma Teixidó
12. Salvador Santaularia Camps
13. Hermenegil Tapies Balanya
14. Miquel Tarragona Tomás
15. Josep Tomás Dalmau
16. Ramon Torné Palau

⁵ En aquesta plana hi detallo l'acta d'allistament de l'any 1937 , que és pot observar a l'annex

6. Acta d'allistament del 1938

El Palau d'Anglesola a 15 de setembre de 1938 , constituït l'ajuntament sota la presidència de l'alcalde Juan Torrents Farnell i amb l'assistència en ple de l'ajuntament , el senyor president donà per oberta la sessió, donada l'ordre, és donà principi al acte de la formació del allistament, trobant-se damunt de la taula de sol·licituds d'inscripció, empadronament municipal del últim any, les certificacions i relacions trameses per les diferents autoritats que es detallen en l'article 103 del vigent reglament i reemplaçament del exèrcit , després d'examinar-los i cotejar-los detingudament, escoltats els antecedents i notícies proporcionades pel ple de l'ajuntament , els veïns i mossos assistents a l'acte formant-se el següent allistament, classificant els mossos a tenor del disposat en el article 96 del reglament.⁶

1. Artur Altisent Esteve
2. Josep Camps Pujol
3. Josep Farnell Llobera
4. Jaume Fontanet Sobrevals
5. Modest Gou Sans
6. Jaume Llobera Ortet
7. Sebastià Llobera Terrades
8. Josep Ignasi Pomés
9. Ramon Pou Sabaté
10. Josep Pou Sabaté
11. Ramon Rames Caelles
12. Salvador Rames Mó

⁶ En aquesta plana hi detallo l'acta d'allistament de l'any 1938, que és pot observar a l'annex

13. Jaume Roca Jové
14. Manel Serrano Farnell
15. Sebastià Simó Porta
16. Juan Sobrevals Nadal
17. Isidre Teixidó Guillem
18. Marià Tribó Montserrat
19. Manel Tomás Barrera
20. Josep Tutusaus
21. Àngel Valls Tomás
22. Jacint Vilagrasa Pujol
23. Salvador Visa Pascual

7. Acte d'allistament del 1939

El Palau d'Anglesola a 1 de gener de 1939, constituït l'ajuntament en la Sala Capitular sota la presidència del senyor alcalde Jaume Ribera i amb l'assistència de l'ajuntament en ple , prèvia invitació als mateixos , és va donar principi al acte de la formació de l'allistament amb la lectura de la llei i de les disposicions vigents, trobant-se damunt la taula els llibres del registre civil corresponents i necessaris, els empadronaments del veïnat de anys anteriors , les d'inscripció de mossos els demás fets que s'han cregut convenients.

En vista , tenint en compte el disposat en la vigent llei de reclutament i reemplaçament del exèrcit de 27 de febrer de 1912 i després de ser examinats detingudament, i escoltats els antecedents i notícies proporcionades pel ajuntament en ple els veïns i els mossos

voluntàriament, formant-se el següent allistament, classificant els mossos a tenor del diposat en el article 38 de la llei.⁷

1. Juan Domenjó Mateu
2. Antoni Camps Fontanet
3. Antoni Gou Simó
4. Jaume Claveria Vilalta
5. Josep Maria Espinet Llobera
6. Constancio Bresolí Pons
7. Josep Llobera Gaya
8. Enric Fontanet Sobrevals
9. Jaume Florensa Freixes
10. Josep Simó Flotats
11. Domingo Gassió Gou
12. Sr. Escrivà Rius

8. El repartiment del menjar

La majoria dels mossos i joves que treballaven en les famílies pageses del poble van ser reclutats pels rojos per poder afrontar la guerra amb plenes garanties.

A conseqüència d'això moltes famílies del poble es van quedar sense mà d'obra per treballar les terres, amb proutes feines podien alimentar-se, a més a més calia afegir que les males collites i les expoliacions que sofrien aquestes famílies, podien fer augmentar l'estat de misèria en que es trobaven.

⁷ En aquesta plana hi detallo l'acta d'allistament de l'any 1939, que és pot observar a l'annex

La senyora Roser Sobrevals m'explicava que en temps de guerra a la seva família els van robar mules, una tartana (cotxe estirat per cavalls, que servia per a les feines del camp, i per a transportar persones) i sobretot objectes personals.

El senyor Simonet m'explicava les seves peripècies amb els soldats, que anaven a omplir les cantimplores de vi al celler del Sindicat, i quan les tenien ben plenes deixaven obertes les tines, però el senyor Simonet les tancava ràpidament fent cas omís a les ordres que li donaven alguns soldats, que fins i tot el van amenaçar amb tirar-li un tret si tornava a tancar la tina, però ell erra que erra va aguantar.

El senyor Pomés m'explicava que la collita de l'any 1935, es va vendre a un comerciant de Tàrraga anomenat Antoni Secanell Aparicio, un dels més forts de la província. Va pagar el vi però encara no l'havia tret del sindicat quan hi va haver l'alçament de l'exèrcit, el 18 de juliol de 1936. A causa de la guerra, en Secanell estigué aleshores en parador desconegut. Però el vi s'havia de treure, per posar el nou, i només faltaven 2 mesos per la collita la qual prometia ser molt abundosa.

En esclatar la guerra, i per ordre de la Conselleria de Governació de la Generalitat, es formà el Comitè de Govern Local, amb els membres de la candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya de les eleccions municipals de gener de 1934 i amb representació de les centrals sindicals la UGT, CNT i el partit polític del POUM.

Els de la CNT van formar una col·lectivitat de terres, aprofitant el buit de poder, ja que alguns propietaris van desaparèixer, així veiem que requisaren les terres de Joan Ferran Lamich i Miquel Gené, tots dos eren de Cervera, les del cal Viuda, les de cal Tardà i totes les de davant del poble. Després van anar al Sindicat del vi a demanar la collita de 1935, que havia pagat l'Antoni Secanell. El president de l'entitat que era en Josep Bergadà Serra (home demòcrata, progressista i molt íntegre) els contestà que això era més aviat dels socis, però com que el Sindicat era una cosa del poble, ell estava disposat en posar-ho en mans de l'ajuntament, el

qual podia fer-ne el que en convingués. Posat a discussió pel Comitè, es va decidir que amb els diners del vi s'arreglarien els camins del poble i, d'aquesta manera d'un tret matarien dos pardals: arreglarien els camins del terme en benefici dels pagesos, i com que llavors es feien aquestes obres amb pic i pala , doncs podrien donar feina durant tot l'hivern a tots els jornalers que no en tinguessin. Les obres les dirigia en Joan Torrens, per cert amb un gran encert .

També m'explicava que la campana de l'ermita de Sant Roc la van prendre per fondre-la i fer-ne bales .

Com a conseqüència de la guerra i el reclutament de la majoria dels mossos i jornalers del poble, això feia que les famílies pageses perdessin mà d'obra, i si perden mà d'obra perden la capacitat de produir més productes per a la seva alimentació, com a conseqüència d'això van aparèixer les cartes de racionament del menjar i d'altres productes.

Per mitjà del conseller de Proveïment de la Generalitat de Catalunya, es va establir que tot el blat que es recollís en la vila del Palau, es destinaria pel consum propi de tots els vilatans, és a dir que totes les famílies pageses durant el temps de guerra treballaven totes per la comunitat de la que formaven part , a més del blat també és racionaven altres productes com el pa , la carn , tot per tal de reduir el consum que segons les estadístiques era superior als productes que es produïen. Al respecte d'això es va establir una cartilla familiar anomenada de racionament per tal de ser racionats els aliments i no consumir tant, ja que el consum superava els productes produïts.

En vista de l'escassetat de farina l'any 1937 s'acordà recollir, amb l'acord dels pagesos, 20000 quilos de blat per l'abastament de tota la població de la vila, portant-lo a moldre al molí de Mollerussa, ja que el poble del Palau no en disposava.

Es va acordar també que els preus de la farina entregada a l'ajuntament sigues de 68,50 pessetes els 100 quilos i ,a més a més, es va fixar el preu del pa a 7 pessetes l'arrova (una arrova són uns 10 quilos de pa aproximadament).

Per tal de portar el control de la farina pel consum del municipi, es va disposa un dipòsit de distribució pel proveïment dels flequers i preservar el control de la mateixa .

Aquest mateix procediment servia pels aliments bàsics com: l'oli, el sucre, la carn i per altres usos com el tabac, etc...

El poble del Palau , és va veure obligat a fer una donació de la farina que la població consumia en un dia a la ciutat de Madrid, ja que era en les ciutats grans on és patia més gana. Aquests fets no succeïren tan sols al poble del Palau, sinó a d'altres pobles.⁸

⁸ A l'annex hi trobaran algunes cartes de racionament de pa i de tabac

CAPÍTOL V. CONSEQÜÈNCIES

1. Les conseqüències d'una guerra

La guerra no va ser tan greu per als interessos del poble, com en d'altres llocs , on va ser molt més cruenta i va ocasionar més danys, tant en l'àmbit personal, cultural, social i sobretot en l'àmbit humà. Dic en l'àmbit humà, perquè moltes famílies veien com els membres propers desapareixien a mans de la guerra. Com he dit anteriorment, el poble del Palau no va patir tant les conseqüències de la guerra, tret d'alguns fets remarcables que ara explicaré.

La població del Palau va patir alguns bombardeigs, però sense causar cap mort a causa de les bombes. Aquestes bombes eren llençades per uns avions enormes i molt lents que se sentien d'una hora lluny, i pel sol fet d'aproximar-se a la vila, els vilatans ja sabien que es tenien que refugiar, perquè els hi podia caure una bomba al cap. A aquests avions se'ls anomenava "la Pava".

El senyor Joan Ribelles m'explicava, que un dia ell i el Miquel de cal Baldomero estaven a la bàscula , amb gent gran a la vora, i de cop van sentir arribar la Pava , ells incrèdulament ,com que eren canalla ,es pensaven que aquell aparell que els sobrevolava llançava propaganda, però el que llençava realment eren bombes. Ràpidament van sentir un xiulet, seguit d'una forta explosió, havia caigut una bomba al tros de cal Viuda i la terra que va despegar els va anar a petar a l'esquena. Una segona bomba va caure prop del Salt del Reñe, on antigament hi passava el carrilet i , precisament, la bomba va caure enmig dels rails fent-los volar, un d'ells va anar a parar a uns 100 metres de distància per petar damunt d'una teulada d'una casa, afortunadament ningú va sofrir danys.

La senyora Roser Sobrevals m'explicava , que un dia va ser abatut un petit avió dels nacionals, aquest és va estavellar darrere de la Novella Baixa , i el pilot amb paracaigudes

va anar a parar al terme de l'Escarabat. El pilot quan va aterrar va ser agafat immediatament pels rojos que el van intercanviar a Barcelona per tres rojos.⁹

Però el que més havia sofert la població del Palau havien estat les requisicions d'objectes personals per part dels de la CNT i la FAI que volien fer-se els amos del poble tot requisant les terres dels terratinents i la dels pagesos petits , i els afusellaments.

Pel que fa als afusellaments, la veritat es que no n'hi van haver gaires , els més destacats van ser l'afusellament del senyor Sol , el qual el van jutjar malament i el van titllar de comunista, per això el van fer afusellar .Un altre va ser l'afusellament de dos homes , a les eres del camí que va cap a la Novella Baixa, d'aquests homes se'n conserven alguns objectes personals. La Ramona García em va explicar que van afusellar uns veïns del poble on precisament hi havia un cosí seu, a aquests els van agafar a la torre de cal Torrero i els van dur a un lloc on hi havia un esbalç, quan ja eren a punt de ser afusellats, van caure enrera rodolant fins al fons d'un barranc, malferits pels cops que es van donar, es van aixecar ràpidament i espantats van marxar corrents a refugiar-se sense rumb, finalment van anar a petar a una masia on van demanar auxili, i es van quedar allà durant uns dies passant molta gana, perquè la pobra gent que vivia allí no tenia gaire menjar, i només els hi van poder oferir ceba fregida i fins i tot es van menjar les fulles de col crues, només cal pensar quina misèria hi havia en aquells temps. Aquestes persones que s van salvar eren quatre: dos germans, un cosí de la Ramona García i un home de Castellnou de Seana. També hi ha l'anècdota d'un cosí de la meva padrina, que el van afusellar, però miraculosament , la bala li va anar a petar a la mà i ell molt espavilat va caure a terra fent-se el mort, gràcies a aquest fet va poder salvar la vida.

La Roser Sobrevals em va explicar que el seu germà gran va morir afusellat, també m'explica l'anècdota de que van matar un home pel forat del pany d'una porta. M'explicà

⁹ Foto de la zona on va aterrar el pilot, que és pot veure a l'annex

que al poble del Palau hi va haver aquarterament a cal Abanero on va veure dos o tres cops a la Passionaria, aquesta s'amagava a la Novella Baixa.¹⁰

La senyora Ramona García em va explicar que algunes de les famílies més riques del poble van tenir que pagar l'impost revolucionari. Aquest impost solament es feia pagar a la gent que vivia en les ciutats grans, però que es pagués en un poble petit no era gaire normal, per no dir impossible, i per això és un fet remarcable en la història del nostre estimat poble.

L'únic edifici que es va fer mal bé en el temps de la guerra va ser l'Església, que va ser cremada dos cops, per emmagatzemar-hi alfals, prèviament havien extret les figures de valor de l'interior del temple. De l'església també en van prendre les dues campanes del campanar, la campana petita la van tirar de dalt a baix i la campana gran també havia d'haver sofert el mateix destí, però un de la meua família ho va impedir, juntament amb l'ajuntament, i la van fer baixar normalment fins al carrer, amb l'ajut de dos taulons que la van fer lliscar fins baix del campanar. Aquestes campanes les feien servir per fer bales.¹¹

2. La Retirada i l'entrada dels nacionals

L'últim dia abans de la retirada, els republicans pujaven per la part de Balaguer, Bellmunt, Pilar d'Almenara i per l'altra part de les Borges Blanques (aquests van ser els que es van dirigir cap al poble) pressionats per la vinguda dels nacionals. El Miquel del Bresolí em va explicar que a dalt del campanar hi havia un observatori, en el qual hi havia la línia telefònica que permetia comunicar els rojos amb els diferents pobles de la vora, aquest fil de telèfon passava per sota de casa seva, aquest mateix dia el seu pare el va tallar. Aquest

¹⁰ A l'annex hi he exposat una fotografia del lloc on es va amagar la Passionaria i una altra fotografia on hi havia estat el cuartel.

¹¹ A l'annex li exposo una llista dels morts que van morir durant els anys de la guerra i dels edificis que van patir danys.

fet va fer alarmar els rojos ja que això només podia significar una cosa, que els nacionals no podien tardar gaire en arribar. Llavors els rojos es van veure obligats a retirar-se.

Els nacionals van arribar el dia 9 de gener de 1939, van entrar pel carrer Castell, on la gent els ovacionava mentre passaven pels carrers, la gent ja havia estat prèviament avisada, però no s'ho van acabar de creure fins que els van tenir a sobre. El seu capítost anava molt content a dalt del cavall. A causa d'aquest fet alguns dels rojos que quedaven en el poble es van veure obligats a exiliar-se com en Jaume Ribera, aquest se'n va anar a França i d'on no en tornà mai més.

A conseqüència d'aquest fet, la fi de la guerra havia arribat al poble del Palau, sense gaires conseqüències per les famílies que en aquells temps habitaven en el poble.

Al cap de dos mesos i mig, l'1 d'abril de 1939 la guerra acabava a tot l'Estat espanyol sent els reductes de València i Alacant els últims en caure en mans de les tropes del general Francisco Franco Bahamonde.

CAPÍTOL VI. LA POSTGUERRA

1. Economia local

Els integrants de la FAI quan es va acabar la guerra, van retorna les terres que havien expropiat ha algunes de les famílies pageses, i també en tornaren els fruits que els havien pres .

En aquells temps com a conseqüència de la guerra, les monedes de plata feien falta, ja que els militars les van fer servir per fabricar bales. A causa d'aquest fet l'ajuntament del poble va tenir que donar uns vals, com si fossin paper moneda, perquè la gent pogués comprar a les botigues, i així que no passessin gana. Els botiguers, al cap d'un temps anaven a descanviar els vals, a l'ajuntament ja que els hi havia arribat algunes monedes.

La gent continuava vivint de la pagesia , ja que era l'únic recurs que els proporcionava aliment. Els cultius bàsics continuaven sent els mateixos: cereals, vinya, l'olivera i els ametllers. Aquests cultius es produïen aquí perquè el Palau continuava sent una zona de secà, ja que el Canal d'Urgell encara no s'havia construït. Continuava havent les 4 grans famílies terratinents i els petits pagesos que tenien petites extensions de terra. Els pagesos treballaven de sol a sol, ja que havien de treure el màxim rendiment de la terra. Les jornades laborals solien començar a trenc d'alba, els pagesos pujaven a les seves tartanes empeses per les mules, dirigint-se així cap a la feina. Les eines bàsiques de cultiu eren: l'aixada, (eina manual per cavar la terra, constituïda per una fulla metàl·lica, plana, tallant per una de les cares i amb un ull a la banda oposada on s'hi encaixa un mànec recte de fusta. Fulla i mànec formen un angle agut.) Camatimó (llança o timó d'un estri arrossegant que permet enganxar-lo a l'aparell dels animals per mitjà dels coixins i una clavilla. És format per un llarg de fusta.) Coixins (guariment per junyir el parell dels animals i poder-los enganxar al camatimó. És constituït pel jou que sosté a cada extrem un collar encoixinat que es posa sobre el coll de

l'animal i s'ajusta estrenyent amb una cordeta per sota.) Jou (peça de fusta o de ferro, en forma de línia trencada, que constitueix l'estructura dels coixins per junyir el parell d'animals) mula o ase, i sobretot la força humana .Aquests pagesos treballaven durant tot el dia, i quan arribava el tard agafaven les seves tartanes i és dirigien cap a casa. Quan arribaven encara tenien força per fer petar la xerrada amb la gent del poble.

En aquells temps al poble encara no hi havia el clavegueram, ni s'havia instal·lat l'aigua corrent, l'aigua s'havia d'anar a buscar a la font del poble que es trobava situada a la plaça de la bàscula (actualment allà és troba el monument als caiguts, representat amb una creu). Els camins del poble encara s'havien d'arreglar, és trobaven en pèssimes condicions, com la majoria dels camins del pobles del Pla d'Urgell, pels quals una travessia podia resultar una odissea. En aquells anys la població s'anà recuperant i establí alguns dels serveis bàsics.

2. Canvi Social

Després d'acabar la guerra civil, el regim Franquista, a Catalunya, va desplaçar el català, per instaurar el castellà com a llengua oficial. Prohibint-lo parlar fins i tot en el carrer, i si algun agent de la Guàrdia Civil en veiés parlar algú, tenia el dret de multa'ls i fins i tot de tancar'ls al cuartelet . El castellà es va imposà sobretot com a idioma d'ensenyament a les escoles catalanes, i sobretot en els afers governamentals. Aquí en el poble aquesta llei no va afectar gaire, l'únic que es va notar , era que la gent per por utilitzava una mica més el castellà que el català, que el parlaven més quan estaven units en família i tancats a casa seva.

El que es va notar va ser un augment de la vigilància de la parella de la Guàrdia Civil al poble, per tal de mantenir l'ordre públic. En aquell temps estava prohibit jugar a cartes, i un dia al bar de cal Esport el meu avi, i altra gent del poble estaven jugant a cartes amb un joc que s'anomenava el golfo, resulta ser que aquell dia s'hi van jugar molts diners, de cop i volta veus que entren al bar la parella de la Guàrdia Civil i els hi requisen tot el que s'havien jugat . Algú de part nacional dels presents en el bar va donar el “xibataso” . Després d'aquest dia ja no van jugar amb els diners damunt de la taula ,sinó sota d'ella. El que es castigava més en aquells moments eren els petits robatoris que es podrien produir. El canvi de moneda va ser perjudicial per algunes famílies del poble ja que la majoria d'elles eren roges, i per tant la gran majoria dels seus diners eren republicans. Per exemple quan anaven a fer el canvi, si donaven 10000 pessetes amb diners republicans, els en tornaven només 3000 pessetes amb diners nacionals. Per tant les que en sortien beneficiades eren les famílies que havien estat a favor dels nacionals. Ja dic que el poble del Palau era, i per no dir totalment, roig. Només hi havia 3 o 4 famílies del poble que donaven suport als nacionals, aquestes acostumaven a ser les famílies més riques del poble, i les que van sortir més beneficiades per aquest fet.

Si algun dia tenies que passar per l'ajuntament , quan arribaves a dalt et tenies que quadrar (ficat recte) i dir “Viva Franco” o “Arriba España” entre d'altres.

El senyor Joan Ribelles m'explicava que quan anaven al cinema, en acabar la sessió era obligatori escoltar el NODO, i quan tocava el himne espanyol després d'haver vist aquest espai informatiu ens teníem que alçar del seient i amb el braç enlairat escoltar-lo. També em va contar l'anècdota de que ell i en Lluís de cal Fin un dia anaven uniformats amb una camisa blava, pantalons negres i coronats amb una boina vermella de trasantó. Aquest era l'uniforme que portaven els de la Falange Espanyola, i que al presentar-nos al ajuntament ens van donar l'ordre de vigilar tot el poble a la pesca d'algú que renegues contra Déu. Al

baixar de les escales del ajuntament al Lluís de cal Fin se li va escapar un renec i de ben poc no ens tanquen abans de sortir al carrer.

3. Marc polític local

Després de la victòria franquista , aquesta se'n va encarregar de destruir totes les forces opositors que tenia en contra, com és el cas aquí a Catalunya de la supressió de la Generalitat i l'afusellament del president de la Generalitat Lluís Companys a la muntanya de Montjuïc. En el poble del Palau es van fer fora totes les forces opositors i el regim franquista va designar a l'alcalde del poble en Lluís García, aquests governava seguint les ordres del govern franquista.

4. Signes del Regim

Als col·legis del Palau i a tots els col·legis d'Espanya es va obligar a ficar la fotografia de Franco a les classes i la figura del Sant Crist, a més a més, a pujar bandera tot cantant el Cara el Sol. A totes les poblacions d'Espanya es va fer ficar el nom del Generalíssim Franco a algun dels carrers del poble, a donar nom a les places com per exemple la plaça España. Al poble del Palau hi ha un monument anomenat la creu dels caiguts, que va ser construïda quan va acabar la guerra, i que va ser feta a la majoria de les poblacions del Pla d'Urgell per no dir a totes.

CONCLUSIONS

El treball que teniu a les mans és fruit de l'encreuament entre l'entusiasme personal per evitar que les accions del passat caiguin en l'oblit i el contacte directe amb la gent del meu entorn. Indagar en els fets que van transcórrer en els anys 30 tot contrastant les seves conseqüències en la meua població m'han permès comprovar que la història no té una sola versió dels fets que es van produir, més aviat podríem dir que cadascú de nosaltres té una idea diferent perquè tothom veu les coses des d'un punt de vista personal segons el grau d'implicació en uns successos que poden perpetuar-se generació rera generació. La hipòtesi de la qual es partia en la introducció era que la guerra no va alterar la vida i les relacions de les persones. Al llarg del treball d'investigació s'ha pogut constatar que en realitat la manera de viure de cada dia no es va veure alterada d'una manera exagerada, no es va produir un trencament radical en la vida quotidiana de les persones. Els que sí van variar van ser alguns dels fets relacionats, per exemple, les relacions comercials és mantingueren amb normalitat, per bé que alguns dels participants en les transaccions és van veure marginats per les seves ideologies polítiques arribant a perdre molts diners. En canvi les relacions personals, encara que de manera minoritària van variar. Algunes famílies que abans de la guerra havien estat molt unides amb altres, van veure's enemistades després d'aquest fet. Actualment aquestes famílies han pogut restablir de nou la seva amistat.

El rigor de les entrevistes queda patent en l'enregistrament de les converses i la posterior transcripció. De totes les efectuades n'he reproduït cinc especialment significatives i riques en continguts que han reforçat la hipòtesi inicial. Probablement, en algunes ocasions, m'hauré excedit en les meves deduccions categòriques però, com autor, volia aportar el meu granet de sorra plantejant unes conclusions realitzades a través d'una

considerable distància temporal i malgrat tot, alhora, pròximes per l'extrapolació facilitada pels meus veïns.

En quan a objectius, la meva constant preocupació ha estat ordenar el material recopilat i ser capaç de transmetre fidedignament les sensacions que vaig rebre dels palauencs envers la guerra civil. Algunes de les seves informacions han estat realment colpidores, però en general, a través de la joventut dels seus ulls, la guerra va tenir un caire menys greu, com si hagués estat un fenomen no massa pròxim. Curiositats diverses com trobar tots els documents escrits en català tal i com el pronunciem i canviats al castellà per l'obligatorietat de l'afer o la relació que la meva família té amb els fets – que en el cas de no haver-se produït no existiria -, han fet que el treball de recerca tingués per a mi un valor incalculable. Gràcies a ell, valoro més que mai el meu passat, m'ha ajudat a augmentar la capacitat de comprensió i m'ha servit per a comprendre ideologies confrontades i, sobre tot, he après a escoltar.

BIBLIOGRAFIA

1. BIBLIOGRAFIA GENERAL

- AVILÉS FARRÉ, Juan, *Atlas Histórico Universal*, Madrid, Ed. Aguilar, 1996.
- CARR, Raymond, *España, 1880-1975*, Barcelona, Ed. Ariel, 1996.
- DE LA CIERNA, Ricardo, *Historia ilustrada de la guerra civil española*, Badalona, ed. Danae, (1976).
- FUSI, J. P. ; PALAFOIX, J., *España: 1808-1996. El desafío de la modernidad*, Madrid, Ed. Espasa Calpe, 1997.
- MARTÍNEZ RUÍZ, Enrique, *Introducción a la Historia Moderna*, Madrid, Ed. Istmo, 1994.
- MOLAS RIBALTA, Pedro, *Manual de Historia Moderna de España*, Madrid, Ed. Espasa Calpe, 1988.
- PARKER, R., *El siglo XX. Europa después de la 2ª Guerra Mundial 1945-1982*, Madrid, Ed. S.XXI, 1996 (8).
- TORRES DEL MORAL, Antonio, *Constitucionalismo histórico español*, Madrid, Servicio Publicaciones Facultad de Derecho, 1999.
- V.V.A.A., *Història de Catalunya: de la revolució de setembre a la guerra civil 1868-1939*, Barcelona, Edicions 62.
- V.V.A.A., *Historia de España*, Barcelona, Ed. Planeta, 1991, vol. X.
- VILLANI, P., *La edat contemporània 1914-1945*, Barcelona, Ed. Ariel, 1997.

2. BIBIOGRAFÍA ESPECÍFICA

- A.A.V.V, *Tardor 2001 Pla d'Urgell*, nº36, Mollerussa, ed. Arts gràfiques Miquel, publicació gratuïta.
- BALCELLS, Francesc, *El Palau d'Anglesola*, nº 50, Barcelona, col·l. Imatges i records, , Ed. Viena & Columna, 1996.
- GARRALON, Sebastià, *Arxiu Personal*.
- *Llibre d'actes de l'Ajuntament del Palau*, Palau d'Anglesola, 1936-1939.
- RIPOLL, Josep, *Festa de la gent gran*, Palau d'Anglesola, edita ajuntament, 2000.

3. WEBS

- **Guerra Civil Espanyola**, dins, el sitio, [Base de dades en línea], Madrid, [consultada el 12/09/2001], <<http://www.elsitio.de/historia/>>
- **Guerra Civil Espanyola** , dins, Guerra Civil 1936, [Base de dades en línea], Madrid: Ramón Puche Maciá, 2000, [consultada el 12/09/2001], <<http://www.guerracivil1936.galeon.com/>>
- **Guerra Civil Espanyola** , dins, martinell, [Base de dades en línea], Barcelona, 1999, [consultada el 12/10/2001], <<http://www.martinell.org/>>
- **Guerra Civil Espanyola**, dins, Ajuntament del Palau d'Anglesola, [Base de dades en línea], Palau d'Anglesola, 1999, [consultada el 12/10/2001], <<http://www.palauanglesola.ddl.net/>>
- **Guerra Civil Espanyola** , dins, sapiens, [base de dades en línea] , Madrid: Grupo T-Online, 1998 [consultada el 14/12/2001], <<http://www.sapiens.ya.com/historiaweb/index.htm>>

Índex de Toponímia

A

Adolf Hitler	25
Àfrica.....	24
Alacant	45
Alemanya	12
Andalusia.....	10
Andreu Llobera Ortet	33
Àngel Valls Tomás.....	36
Anglaterra.....	23
Antoni Boixadé Miró.....	35
Antoni Camps Fontanet.....	38
Antoni Gou Simó.....	38
Antoni Marqués Salvia.....	31
Antoni Pomés.....	6
Antoni Rames Mo	31
Antoni Roma Teixidó.....	31
Antoni Secanell Aparicio	40
Aragó.....	24
Artur Altisent Esteve	34
Artur Mo Bernaus.....	31
Astúries.....	12
Azaña.....	9, 14
Aznar	9

B

Badajoz.....	12
Balaguer	45
Bar l'Esport.....	51
Barcelona.....	24
Batet	24
Bellmunt	45
Bellpuig	29
Benito Mussolini	25
Benjamí García Palau.....	33
Bilbao	12
Borges Blanques.....	45

C

Ca la Sileta	28
Cabanelles	24
Cal Abanero.....	45
Cal Bell·lloc	29
Cal Corredor.....	29
Cal Pantón	28
Cal Tardà.....	40
Cal Torrero	45
Cal Viuda.....	40, 45
Calvo Sotelo	11, 23
Canal d'Urgell.....	18
Canàries.....	23
Cantàbria	24
Carrer Castell.....	45
Carrer Sant Josep.....	18
Casado	14
Casares Quiroga	11

Castella la Nova	24
Castella la Vella	24
Castellnou de Seana	45
Catalunya	9
Cervera.....	40
Cèsar Martinell.....	18
Ceuta	24
Cipriano Tomàs.....	33
Constanci Serrano	18
Constancio Bresolí Pons	38

D

Domingo Gassió Gou.....	38
-------------------------	----

E

Ebre.....	12
Emili Salvia Cava.....	31
Enric Fontanet Sobrevals	38
Enric Serrano Teixidó	31
Ermita de Sant Roc	41
Escarabat.....	45
Escrivà Rius	38
Església de Sant Joan Baptista	29
Espanya	10
Evarist Roma Teixidó	35
Extremadura.....	10, 24

F

Fanjul	24
Felip Gou Simó	31
Felip Sobany Balcells.....	29
Felip Sobany Ribé.....	31
Felip Vilagrassa Pujol.....	35
Fermí Salvia Tapies	31
Figueres.....	25
Francesc Farnell	6
Francesc Farnell Camps	35
Francesc Llobera.....	31
Francesc Martí Berga	31
Francisco Franco Bahamonde	11
Francisco Largo	13
Frutuós Felip	18

G

Galícia	24
Gibraltar	25
Gil Robles	10
Ginebra.....	25
Giral	24
Girona	25
Goded.....	24

H

Herminigil Tàpies Balanya	35
---------------------------------	----

I

Irun	12
Isidre Teixidó Guillem	36
Isidre Trepà	31
Itàlia.....	12

J

Jaca	9
Jacint Vilagrà Pujol	36
Jaén.....	4
Jaume Claveria	18
Jaume Claveria Vilalta	38
Jaume Florensa Freixes	38
Jaume Fontanet Sobrevals	36
Jaume Gou.....	18
Jaume Llobera Altisent.....	35
Jaume Llobera Ortet	36
Jaume Miró Florensa	18
Jaume Miró Gou.....	31
Jaume Ortet Bernaus	33
Jaume Ribera	36
Jaume Roca Jové	36
Jaume Roca Pou	35
Jeroni Camps Tutusaus.....	31
Joan Ferran Lamich	40
Joan Ribelles	6
Joan Ripoll.....	18
Joan Torrents.....	40
Josep Altisent Estelle.....	33
Josep Bergadà Serra	40
Josep Boldú	18
Josep Camps Farré.....	31
Josep Camps Pujol.....	36
Josep Falcó Farré.....	33
Josep Farnell Llobera	36
Josep Felip Foix.....	33
Josep Fontanet Sobrevals	33
Josep Ignasi Pomés.....	36
Josep Junyent Segura.....	31
Josep Llobera Gaya	38
Josep Llobera Pont	33
Josep Llobera Teixidó	35
Josep Maria Bresolí Pons	30
Josep Maria Bruguera Miquel	35
Josep Maria Domenjo.....	6
Josep Maria Espinet Llobera	38
Josep Maria Guillem Bergada	33
Josep Maria Miró Miró.....	33
Josep Maria Pou Sabaté.....	31
Josep Maria Serrano Farnell.....	33
Josep Mateu Fusté	33
Josep Pont i Gol.....	28
Josep Pou Sabaté	36
Josep Reñe.....	28
Josep Roca Jové.....	31
Josep Simó Flotats.....	38
Josep Tomás Dalmau.....	35
Josep Tutusaus.....	36
Juan Camps Tutusaus	35
Juan Domenjo Mateu.....	38

Juan Farré Carulla	31
Juan Llobera Gaya	31
Juan Ortet Reñe.....	31
Juan Serrano Tribó	31
Juan Sobrevals Nadal.....	36
Juan Torrens Farnell.....	34
Juan Vilagrà Marqués	31
Julia Ortoneda	6

L

La Pava	45
Lerroux.....	10
Lisboa.....	23

LI

Lleida	4, 25
Lluís Companys	10
Lluís de Cal Fin.....	52
Lluís García.....	52
Lluís Trepà	33

L

Lo Pacífic	29
------------------	----

M

Macià	9
Madrid.....	12
Mallorca	24
Manel Espinet	31
Manel Tomás Barrera.....	36
Manuel Serrano Farnell.....	36
Marcel Albareda Simó	33
Marià Tribó Montserrat.....	36
Marroc.....	23
Materio Mas Salvia	33
Melilla	11, 23
Miquel Bresolí	6
Miquel de cal Bresolí.....	45
Miquel Gené.....	40
Miquel Rufac Roure.....	33
Miquel Tarragona Tomás	35
Modest Gou Sans	36
Mola.....	12
Mollerussa.....	16
Mossèn Camps	28
Mossèn Mateu	29

N

Navarra.....	24
Negrín	13
Novella Baixa.....	45

P

País Basc	12
Palau d'Anglesola.....	4
Pamplona	23
Passionaria	45
Pere Pou Miró	35
Pilar d'Almenara.....	45
Pla d'Urgell	16

Plaça de la bàscula.....	50
Primo de Ribera.....	10
Primo de Rivera.....	14
Prudenci Farnell Guillem	33

Q

Queipo de Llano	24
-----------------------	----

R

Ramon Farnell Camps	31
Ramon Pomés Llobera	18
Ramon Pou Sabaté.....	36
Ramon Rames Caelles.....	36
Ramon Roca	33
Ramon Simó Flotats	31
Ramon Simó Porta.....	33
Ramon Torné Palau	35
Ramon Tribó Montserrat	33
Ramon Vilagrasa Solé.....	33
Ramon Viles	18
Ramona García	6
Rosa Sobrevals	6

S

Salt del Reñe.....	45
Salvador Claveria Vilalta	35
Salvador Rames Mo	36
Salvador Santaularia Camps.....	35
Salvador Visa Pascual	36
Sanjurjo	23
Sant Sebastià	9

Santander.....	12
Saragossa.....	12
Sebastià Garralon	5
Sebastià Guiu Safont.....	33
Sebastià Llobera Terrades	36
Sebastià Simó Porta	36
Sevilla	10, 24
Simon Camps.....	6
Sindicat del Vi.....	18
Sr. Sol.....	45

T

Terol.....	12
Tetuhan	24
Tinent Castillo.....	11
Torregrossa	29

U

URSS	13
------------	----

V

València	45
Vicenç Marqués Salvia	35
Vinarós.....	12

W

Weimar.....	9
-------------	---

Y

Yagüe	12
-------------	----